

Rondgang door de basiliek van Onze Lieve Vrouw 'Sterre der Zee' Maastricht

met de belangrijkste kunstschaten

VOORPORTAAL

- 1 Links, **reliëf** van de **Triomferende Christus** (12^e eeuw). Christus vertrappt een leeuw en een draak. Het omschrift luidt: SUPER ASPIDEM ET BASILISCUM AMBULABIS, ET CONCLUCABIS LEONEM ET DRACONEM, "Treden zult gij op leeuw en op adder, leeuw en draak vertrappt gij" (Psalm 91,13). Daaronder, een **reliëf** (12^e eeuw), met de voorstelling van een **eedaflegging**.
- 2 Rechts, romaans reliëf (ca. 1200), met een afbeelding van een staande **bisschop** (circa 1200). Inscriptie: GRATIA DOMINI NOSTRI CUM OMNIBUS VOBIS, "de genade van onze Heer zij met u allen" (Romeinen 16,20).

STERRE DER ZEE KAPEL

- 3 Devotiekapel van de **Sterre der Zee**, ingericht als kaarsenkapel in 1903-1906.

WESTBOUW

- 4 Bij het binnenkomen door de kerkdeur, rechts: beeld van St. **Christoffel**, door de Maastrichtse beeldsnijder Jan van Steffeswert (circa 1500).
- 5 **Westcrypte**, één van de oudste bouwdelen van de kerk (11e eeuw).
- 6 In de westbouw **drie ramen** in wit albast, van de Amsterdamse kunstenaar Marien Schouten (1995). De motieven duiden **Christus** aan (het kruis) en **Maria** (de lelie). Het symbool van de lelie voor Maria is ontleend aan het Oude Testament, waar de lelie symbool is van uitverkiezing, bijvoorbeeld in het Hooglied: "Ja, als een lelie onder de doornen, zo is mijn vriendin onder de meisjes" (Hooglied 2,2).
- 7 Koperen **doopvont** door Aert van Tricht (ca. 1500).

ZIJBEUK ZUID

- 8 **Pietà** (Nood Gods), beeld van Duitse makelij (± 1400). Boven het beeld, een **vierpas-raam** met de afbeelding van een **Pietà**, door Henri Jonas (1939-1942).
- 9 Beeld van de **H. Hubertus**, bisschop van Luik (18e eeuw).
- 10 Twee **Biechtstoelen**, afkomstig uit de voormalige Jezuïetenkerk (1767).
- 11 Beeld van **Maria met de Inkkoker** (15e eeuw). Polychromie van het atelier van Pierre Cuypers.

- 12 Vier **ramen** van Daan Wildschut over de Menswording (1987). Van links naar rechts, de Boodschap van de engel Gabriël aan Maria (Lucas 1,26-38). – Het Bezoek van Maria aan Elisabet (Lucas 1,39-56). – De Geboorte van Jezus (Matteüs 1,18-25). – De Aanbidding door de Herders (Lucas 2,8-20), en de drie Wijzen (Matteüs 2,1-12). Daarboven, een **vierpas-raam** met afbeelding van **Maria met Kind**.
- 13 Op een pilaar, **muurschildering** van de **H. Catharina van Alexandrië** (14e eeuw).
- 14 Raam met een afbeelding van de **H. Jozef**, door Henri Jonas (1939-1942).
- 15 Schilderij: **Graflegging van Jezus**, copie naar het schilderij van Rubens "*Le Christ à la paille*" in het Museum van Antwerpen.
- 16 Eerste statie van de **Kruisweg**. De Kruisweg, bestaande uit 14 schilderijen, loopt via de zuidbeuk naar achter in de kerk, en via de noordbeuk van achter naar voren.

TRANSEPT ZUID

- 17 Schilderij: **Terugkeer van Jezus uit Egypte**. Franse school (18^e eeuw) (Matteüs 2,19-23).
- 18 **Sacramentsaltaar**, voormalig hoofdaltaar van de Nicolaaskerk, Luikse makelij (1784). Boven: de symbolen van de drie "theologische deugden", Geloof (engel met het kruis), Hoop (engel met een anker), Liefde (de pelikaan die zijn kleintjes met zijn eigen bloed voedt), "Nu echter blijven geloof, hoop en liefde, de grote drie; maar de liefde is de grootste" (1 Korintiërs 13,13). Op de voorzijde van het altaar: het Lege Graf met de slapende soldaten.
- 19 Stefanus-kapel, met een **Gotisch beeld** van een engel met kruis en kelk.
- 20 Schilderij met een afbeelding van de **Heilige Familie** (17^e eeuw).
- 21 Altaar, met beeld van de **H. Rochus**, patroonheilige van de pestlijders (18^e eeuw).

MIDDENSCHIP

- 22 **Beeld** van de Heilige **Drieëenheid** (1716), Vader, Zoon (als Verlosser met het kruis), en Heilige Geest, afgebeeld als een duif, de gedaante waaronder de Heilige Geest over Jezus kwam bij de Doop in de Jordaan (Johannes 1,28-34).
- 23 Beeld van **Anna-te-Drieën**, Maria, met haar moeder Anna en haar zoon Jezus, door de Maastrichtse beeldsnijder Jan van Steffeswert (ca. 1500).
- 24 De **preekstoel** is in 1721 geschonken door kanunnik Willem Hendrik Loyens. Op de kuip staan taferelen afgebeeld uit het leven van Maria: aan de deur de Boodschap van de engel Gabriël aan Maria (Lucas 1,26-38), en verder de niet-Bijbelse thema's: de Tenhemelopneming (aan de voorzijde), de Opdracht van Maria (oostzijde), en het Stralend Oog Gods (muurzijde). Boven op de preekstoel staan beelden van engelen met de symbolen van de drie "theologische deugden", Geloof (engel met het kruis), Hoop (engel met een anker), Liefde.
- 25 **Orgel**, daterend uit 1652, gebouwd door de Maastrichts-Luikse orgelbouwer André Séverin (Andries Severijn). De **orgelluiken** zijn oorspronkelijk, met de volgende voorstellingen: de luiken open: links, de Aanbidding door de Herders (Lucas 2,8-20); rechts, de Aanbidding door de drie Wijzen (Matteüs 2,1-12). De luiken dicht: links, David onthoofdt Goliath (1 Samuel 17,1-52); rechts: de Intocht van David en Saul (1 Samuel 17,53-58). De luiken van het **orgelpositief** zijn van Patrick Creyghton: afbeeldingen van engelen.
- 26 Onder het doksaal, beelden van de **HH. Lambertus** en **Nicolaas**, beiden patroonheiligen van de in 1837 afgebroken parochiekerk van Sint Nicolaas, van de beeldhouwer Renier Delcommune (einde 18^e eeuw).
- 27 Ramen van het kerkschip: **Hemel met engelen**, door Daan Wildschut (1987-1988).

CRYPTE

28 Crypte onder het priesterkoor (ca. 1000). In de absis: ramen door Daan Wildschut (1987), met symbolen van Maria, vooral ontleend aan de Litanie van Maria. Van links naar rechts: Gouden Huis, Sterre der Zee, Morgenster, het Brandende Braambos, Mystieke Roos, Koningin van de Vrede. Het thema van het Brandende Braambos, dat wel verbrandde maar niet verteerde (Exodus 3) wordt door de kerkvaders toegepast op Maria, die weliswaar moeder werd maar Maagd bleef.

PRIESTERKOOR

- 29 Hoofdaltaar** (1985), met een mozaïek met Christus met de vijf Kruiswonden.
- 30 Kooromgang** (12^e eeuw), met ramen van Daan Wildschut. Van links naar rechts: de aartsengel Gabriël met de aankondiging aan Maria (Lucas 1,26-38). – De Maastrichtse bisschoppen Johannes Agnus en Amandus. Daaronder: de evangelisten Marcus en Matteüs). – De Maastrichtse bisschoppen Monulfus en Gondulfus. – De Tenhemelopneming van Maria (1952). – De Maastrichtse bisschoppen Lambertus en Hubertus. – De Maastrichtse bisschoppen Perpetuus en Ebreghisus. Daaronder: de evangelisten Lucas en Johannes. – De aartsengel Michaël (1963).
- 31 Kapiteel** (circa 1150), de eerste mens in de **Schepping**.
- 32 Kapiteel** (circa 1150), met de geschiedenis van **Kaïn en Abel**. Zuidzijde: Kaïn en Abel aan het werk. Altaarzijde: Kaïn en Abel brengen hun offer; het offer van Abel wordt door God (zegenende hand) ontvangen. Noordzijde: Kaïn doodt Abel. Raamzijde: God ondervraagt Kaïn (Genesis 4).
- 33 Kapiteel** (circa 1150), met episodes uit het leven van de **aartsvader Jakob**. Altaarzijde: Jacob verwerft het eerstgeboorterecht (Genesis 27,1-40). Gedeelte van een inscriptie: ...DENTIS HEC. Rechts: Esau eet zijn bord linzensoep. Zuidzijde: droom van Jacob in Betel, waarin hij een ladder naar de hemel ziet (Genesis 28,10-22). Hierbij hoort de inscriptie op de raam- en noordzijde + ETHEREOS CETUS CER-/-NIT PER SOMNIA LETUS, "hij ziet met vreugde de hemelse schare in zijn slaap". Rechts op deze zijde, de worsteling van Jacob met de engel (Genesis 32,23-33). Raamzijde: een kudde schapen wordt voortgedreven. Noordzijde: Jacob en Esau verzoenen zich (Genesis 32,1-22). Hierbij hoort de inscriptie op de zuidzijde SUMIT DONA PARENTIS, "hij neemt de geschenken van zijn bloedverwant aan".
- 34 Kapiteel** (circa 1150), met episodes uit het leven van de **aartsvader Abraham**. Altaarzijde: Bezoek van de drie engelen aan Abraham. Gedeelte van een inscriptie: + QVE TRIN... Zuidzijde: de maaltijd door Abraham aangeboden aan de drie engelen (Genesis 18,1-15). Inscriptie: VENERATUR ET ORAT, "hij vereert en hij bidt". Raamzijde: Abraham offert zijn zoon Isaak. Inscriptie CESSAT SPECTAT VIVUM, "hij houdt op en ziet hem levend". Noordzijde: het ram op het offeraltaar (Genesis 22,1-19). Inscriptie: MANEAT TIBI NATUS, "uw zoon blijve bij u".
- 35 Kapiteel** (circa 1150), met de geschiedenis van de **profeet Bileam** (Numeri 22-24). Altaarzijde, de tocht van Bileam naar Moab, waarbij zijn ezel door een engel wordt tegengehouden. Bileam zegent het volk Israël: "een ster stijgt op uit Jakob en een scepter rijst op uit Israël". Deze profetie werd in de Middeleeuwen toegepast op de geboorte van Jezus uit Maria.
- 36 "Heimo-kapiteel"** (ca. 1150): Heimo, een rijk gekleed persoon (de architect of de beeldhouwer) biedt **Maria** een gebeeldhouwd kapiteel aan.
- 37** De ramen van de bovenverdieping van de kooromgang zijn van Daan Wildschut (1988-1989). In het midden het **Zegevierend Lam** op een heuvel, waaruit de vier **Paradijsstromen** ontspringen die in de andere ramen doorstromen, met zwemmen vissen. Op één van de ramen staat een hert te drinken, naar psalm 41: "Zoals een hert drinkt aan de waterbron, zo dorst mijn hart naar u, mijn God".

38 Absis: een **Majestas Domini**, God in heerlijkheid met de Vier Levende Wezens (circa 1900), naar de beschrijving in het boek van de Openbaring 4. Links van de Majestas Domini, de heiligen Barbara, Catharina van Alexandrië, Stephanus, Petrus, en Maria de Moeder Gods. Rechts, de heiligen Johannes de Doper, Jozef, Servatius, Monulfus en Lambertus. Daaronder: REGI SAECULORUM IMMORTALI ET INVISIBILI SOLI DEO HONOR ET GLORIA IN SAECULA SAECULORUM. AMEN. I TIM 1,17, "aan de Koning der eeuwen, aan de onvergankelijke, onzichtbare, enige God zij eer en roem in de eeuwen der eeuwen. Amen" (1 Timotheüs 1,17).

TRANSEPT NOORD

- 39** Altaar, met een beeld van de **H. Jozef** (18^e eeuw). Op de voorkant van het altaar: Jezus temidden van de twee **leerlingen van Emmaüs** (Lucas 24,13-35). Inscriptie: Cognoverunt Eum in fractione panis, "zij herkenden Hem aan het breken van het brood".
- 40** Orgel (18^e eeuw), oorspronkelijk afkomstig uit de kerk van Neeroeteren.
- 41** Martinus-kapel, met borstbeelden van de **bisschoppen van Maastricht**.
- 42** Vitrinekast met uitbeelding van **legendes van de Sterre der Zee**, ca. 1956.
- 43** **Beeld** van de H. Barbara (ca. 1500). De H. Barbara kende in de Onze Lieve Vrouwekerk vanouds een zeer vurige verering. Aan de zijkant van de kooromgang bevindt zich het Barbaraputje, waaruit men water kon scheppen.
- 44** **Raam** van Daan Wildschut, met het Pinksterwonder (Handelingen 2,1-13).
- 45** Schilderij: **Christus aan het Kruis**, met Maria, Johannes en Maria Magdalena. Vlaamse school (ca. 1650).
- 46** **Beeld** van Maria als de "Apocalyptische Vrouw" (18^e eeuw) (Openbaring 12). Dit is het Mariabeeld van de Broederschap van Maria Onbevlekt Ontvangen die in 1714 door pastoor Gerardus Haeghemans in de Sint-Nicolaaskerk werd gesticht. Deze fuseerde in 1906 met de Broederschap van de Sterre der Zee. De daaruit ontstane broederschap richt haar devotie nu op het beeld van de Sterre der Zee.

ZIJBEUK NOORD

- 47** Drie **Biechtstoelen** (1767), afkomstig uit de voormalige Jezuitenkerk. Op een van de biechtstoelen, onder een afbeelding van de aartsengel Michaël die de draak doodt, staat een chronogram: LeVaVIt ConCorDIa fratrum, "de eendracht onder de broeders heeft dit tot stand gebracht".
- 48** In het pseudo-transept, **twee ramen** van Daan Wildschut (1987). Links, de doop van Jezus in de Jordaan. Rechts, de dood van Jezus aan het kruis. Het kruis is hier weergegeven als een wijnstok. – Boven in het pseudo-transept, vierpasraam van Henri Jonas (1939-1942), met een afbeelding van de **Heilige Drieëenheid**.

MERODE-KAPEL (Sterre-der-Zee-kapel)

- 49** **Merode-kapel** (15^e eeuw), waar het beeld van Onze Lieve Vrouw Sterre der Zee (ca. 1410) staat opgesteld. In de kapel: **twee ramen** van Frans Slijpen (1957), met afbeelding van de episode van de **"Apocalyptische Vrouw"** (Openbaring 12). Links, de Apocalyptische Vrouw met de Draak; rechts, de boreling wordt weggenomen, en engelen strijden tegen de Draak. – **Altaar-retabel** (1906): geopend, van links naar rechts: de Boodschap van de engel Gabriël aan Maria, de Aanbidding door de Herders, de Aanbidding door de drie Wijzen, de Kroning van Maria; gesloten, links het Wonder van Cana (Johannes 2,1-11), rechts de Nederdaling van de Heilige Geest met Pinksteren (Handelingen 2,1-4).

